

Befolkningens holdninger til alkoholpolitikken

SIRUS rapporten "Befolkningens holdninger til alkoholpolitikken – en analyse av sammenhengen mellom alkoholpolitikken og folkemeningen i perioden fra 1962 og frem til i dag" er nå publisert. Rapporten er en videreføring av SIFA rapport nr 3/93 "Alkoholpolitikken og opinion". Rapporten kan lastes ned her: <http://www.sirus.no/cwobjekter/sirusrap.3.05.pdf>

Artikler fra SIRUS:

- Pape, Hilde & Storvoll, Elisabet E. (2005): Foreldreløsing og ungdomsfull. Tidsskrift for ungdomsforskning 5 (1): 51–70.
- Ravndal, E. & Lauritzen, G. (2005): Kjenne-tegn og behandlingsforløp for klienter i psykiatriske ungdomsteam en prospektiv studie. Tidsskrift for – Norsk Psykologfor-ening 42: 204–208.
- Rossow, I. & Grøholt, B. & Wichstrøm, L. (2005): Intoxicants and suicidal behaviour among adolescents: changes in levels and associations from 1992 to 2002. *Addiction* 100: 79–88.

Elin Bye,

Statens institutt for rusmiddelforskning (SIRUS),
PB 565 Sentrum, 0105 Oslo
E-post: ekb@sirus.no

Rapport från Sverige

Robin Room har tildelats CANs drogforskningspris 2005

Centralförbundet för Alkohol- och Narkotikaupplysning (CAN) har tilldelat

Professor Robin Room vid Stockholms universitet sitt drogforskningspris för att han "har gjort en imponerande insats inom den samhällsvetenskapliga alkohol- och narkotikaforskningen. Hans forskning kännetecknas av både bredd och djup, och täcker så vitt skilda områden som konsumtionsvanor, epidemiologi, förebyggande insatser och alkoholpolitik".

Läs mer på www.can.se

Utökad möjlighet till LVM-vård för missbrukare

Den svenska regeringen beslutade i slutet av juli om ett tilläggsdirektiv till utredningen om en stärkt och tydligare tillsyn inom socialtjänsten.

Främsta orsaken till detta är att utreda länsstyrelsernas roll och tillsyn av kommunernas beslut rörande LVM (lagen om vård av missbrukare, där en person med tungt missbruk kan omhändertas i upp till sex månader). Ett exempel som anges i direktivet är att "länsstyrelsen skulle kunna ta över ett ärende från en kommuns socialnämnd och ansöka om tvångsvård, eller kunna förelägga socialnämnden att ansöka om tvångsvård".

Detta är delvis ett resultat av påtryckningar från landets anhängföreningar. Dessa har uttryckt en frustration över att kommunerna inte agerar tillräckligt kraftfullt. Anhörigföreningarna har påpekat att man vill ha bättre möjlighet att överpröva kommuners avslag på vård. Detta går idag endast om man begär en skriftlig motivering med de skäl som anges till nekandet av LVM-vård. En sådan överprövning tar endast motiveringens formulering i beaktande, inte den enskilde individens behov.

Studier från bl.a. SoRAD har visat att omhändertagande i enlighet med LVM har minskat i omfattning i Sverige trots att det

tunga missbruket ökat. Det är en allmänt spridd uppfattning att det finns kommuner som inte ansöker om LVM-vård för missbrukare av ekonomiska skäl, vilket till viss del är slutsatsen av tidigare framlagda betänkan- den inom ramen för översynen av LVM-vår- den.

Utredningen lägger fram sitt förslag, utifrån tilläggsdirektivet, senast den 1 juli 2006.

Folkbildning mot narkotika lyckad satsning

Hösten 2002 inledde Mobilisering mot nar- kotika satsningen "Folkbildning mot nar- kotika". Sammanlagt 9,75 miljoner kronor fördelades på 39 lokala projekt som genom- förde aktiviteter under 2003 och 2004. I an- slutning till satsningen arrangerade Mobili- sering mot narkotika regionala konferenser och kontakträffar för studieförbunden och de lokala projekten för att utbyta kunskap och erfarenheter.

Av en utvärdering av satsningen, som ge- nomförts av Lena Sjöman under ledning av professor Bernt Gustavsson vid Örebro Uni- versitet, framgår det att satsningen i sin hel- het har bedömts som lyckad. Två rapporter har tagits fram, en som omfattar alla 39 pro- jekt i satsningen och en som går djupare in på sju exempelprojekt.

Fem huvudpunkter framkom i rappor- terna:

- Projekten inom "Folkbildning mot nar- kotika" har genomfört aktiviteter som får an- ses ha bidragit på ett positivt sätt till det övergripande målet att förebygga att unga prövar narkotika.
- Projekten har också genomfört aktiviteter som bidragit till att sprida information, öka kunskap och mobilisera samhällets aktörer kring narkotikafrågan.
- Arbetet mot narkotika, grundat på attityd- förändringar, sker på lång sikt. Projekten har syftat till att lägga grunden till ett så- dant arbete.
- Sammantaget görs bedömningen att sats- ningen som helhet lyckats väl med att nå sina kvalitativa syften och kvantitativa mål.

Av utvärderingen framgår det att de in- blandade ser nolltolerans mot narkotika i samhället som ett viktigt mål för alla. De unga som intervjuats underströk att faktorer som underlättar att välja bort droger är goda förebilder, att få ägna sig åt sitt intresse ger mening åt fritiden, att känna att man klarar något, har ett mål i livet och att ingå i en grupp stärker självförtroendet .

Rapporter från de två utvärderingarna finns på www.mobilisera.nu

Svenska skolelevers drogvanor

CAN, Centralförbundet för Alkohol- och Nar- kotikaupplysning, har sedan 1971 genomfört årliga urvalsstudier i syfte att ta reda på i vil- ken omfattning tobak, alkohol och narkotika används bland landets tonåringar.

I undersökningen som genomfördes 2005 är det framför allt två resultat som framträder. Flickornas genomsnittliga totalkonsumtion av alkohol har stigit, vilket verkar vara ett resultat av att gruppen högkonsumenter har vuxit. Trenden med sjunkande andel ungdom- mar som observerades under de första åren av 2000-talet, har nu stabiliserats, och siffrorna för 2005 är i paritet med dem för 2004.

Alkoholskatten

I början av augusti gjorde statsminister Gö- ran Persson ett uttalande där han krävde att skattesänkningen på sprit som föreslagits av den såkallade Härstedt-utredningen skulle genomföras. Regeringens samarbetspartier, miljö- och vänsterpartierna, replikerade med att de inte skulle ställa sig bakom ett sådant förslag.

Det kanske mest intressanta i detta dia- logutbyte var att kritikerna framförde folk- hälsan som argument, medan förespråkarna (socialdemokraterna) framför allt framförde bekämpandet av en ökad kriminell aktivi- tet som sitt främsta argument. Ideologiskt framstår därmed socialdemokraterna som en konservativ röst i den svenska alkohol- skattedebatten, vilket för många kan framstå som förvirrande. Frågan kommer, enligt re- geringspartiet, att komma upp på riksdagens dagordning under hösten.

Resandeförseln av alkohol minskar till Sverige

SoRADs så kallade Monitor-projekt, som har som syfte att följa konsumtionsutvecklingen av alkohol i Sverige, har visat att privatinförseln av alkohol har minskat under 2005. Vid en jämförelse mellan det första halvåret 2004 och 2005 har den totala konsumtionen av privatimporterad alkohol minskat med 11 procent. Minskningen är störst för spritdrycker (13 %) och lägst för vin (6 %).

Läs mer på www.sorad.su.se

Skåne-UNO 2004

Under hösten 2004 kartlades de kända missbrukarna i Skåne. Undersökningen, som gick under namnet Skåne-UNO 2004, visade att det finns ca 3 000 kända tunga narkomaner i Skåne. Resultaten visade att opiatmissbruket har ökat successivt, i jämförelse med tidigare studier, medan missbruket av centralstimulantia är relativt konstant. Ett annat intressant resultat var att den stora majoriteten av dem som använde substitutionspreparat befann sig utanför såväl Subutex- som Metadonprogrammen. Dessutom visade undersökningen att var tredje tung narkoman kör bil.

Ladda ner studien: www.m.lst.se/documents/Skåne-UNO_2004.pdf

MNy forskning

Petter Lundborg vid LUCHE (Lunds Universitets Centrum för Hälsoekonomi) har visat att skolklasstillhörighet har stor betydelse för konsumtion av alkohol, narkotika och tobak. Det framgår också av hans studie att ju vanligare bruket är, desto större roll spelar skolklasstillhörigheten. Detta menar Lundborg får implikationer då man exempelvis vill sprida förebyggande information, eftersom inte bara genomslaget utan även handlandet blir olika från skolklass till skolklass.

Lundborg, P. (2005) Having the wrong friends? Peer effects in adolescent substance use. *Journal of Health Education*, under tryck.

Kjell Johansson har tillsammans med kollegor från Linköpings universitet sammanställt resultaten av en studie kring läkare i

primärvården och vilka livsstilsfrågor de tar upp med sina patienter. Detta har sedan satts i relation med vilka livsstilsfrågor patienterna förväntar sig att läkarna skall diskutera med dem. Studien visar tydligt att när det gäller alkohol är gapet som störst mellan vad patienterna förväntar sig och vad läkarna ställer för frågor. Johansson och hans kollegor drar därför slutsatsen att det också finns ett effektivitetsgap; det är välkänt att läkare i primärvården kan påverka patienter i riskzonen för alkoholism, men att de i mindre utsträckning än vad det förväntas av dem ställer de nödvändiga frågorna.

Kjell Johansson, Preben Bendtsen & Ingemar Åkerlind (2005) Advice to patients in Swedish primary care regarding alcohol and other lifestyle habits: how patients report the actions of GPs in relation to their own expectations and satisfaction with the consultation. *European Journal of Public Health*, under tryck (tillgänglig online www.oxfordjournals.co.uk)

Bo Bjerre vid Vägverket har utvärderat Vägverkets alkolåsprojekt. Det ena projektet har vänt sig till allmänheten. I den undersökningsgruppen har 3 av 1 000 bilstarter blockerats av alkolåset. Det andra är ett sekundärpreventivt projekt, som riktat sig till bilister med rattfylleridom. I den här gruppen har man utöver alkolåset också gjort blodprover för att konstatera konsumtionsnivåerna hos respektive deltagare. Utöver interventionsgruppen fanns två kontrollgrupper, dels en som bestod av dömda som ej ville delta i alkolåsprojektet, dels dömda som ville delta men som inte fick plats i interventionsgruppen. Utvärderingen visade att om alkolås används under en längre tid har det en långvarig sänkande effekt på alkoholkonsumtionen hos alkoholproblematiker. Det fanns även en mycket tydlig effekt efter bara en kort tids användande, men de som avbröt användandet av alkolås innan programtiden var slutförd återföll till de tidigare höga konsumtionsnivåerna.

Bo Bjerre (2005) Primary and secondary prevention of drink driving by the use of alcoholock device and program: Swedish ex-

periences. Accident Analysis & Prevention, under tryck (tillgänglig online: www.sciencedirect.com).

Martin Stafström, doktorand,
Institutionen för Hälsa, Vård och Samhälle,
Sektionen för Socialmedicin och Global Hälsa,
UMAS,
SE-205 02 Malmö
E-post: martin.stafstrom@smi.mas.lu.se

Rapport från Finland

Altia växer

Statliga finska Altia vill bli den ledande alkoholproducenten i norra Europa och planerar att köpa danska och baltiska alkoholföretag (Hertsu 2005). År 2004 gick Altia in på den svenska och norska marknaden genom köpet av Scandinavian Beverage Group (SBG). I maj samma år lanserade företaget som det första på den estniska marknaden sprit på låda i tvålitersförpackningar. Altia började också sälja tiopack Koskenkorva i halvliters petflaskor förpackade som en mindre kappsäck. Altia är underställt finska Handels- och industriministeriet (se t.ex. <http://wwwb.aftonbladet.se/vss/nyheter/story/0,2789,463558,00.html>).

Kräver stora förändringar stora förklaringar?

År 2004 blev alkoholen som känt mera tillgänglig i Finland. I och med Estlands medlemskap i EU och de slojade kvoterna för privat införsel av alkohol inom unionen försvagades den ena grundpelaren i den traditionella finska alkoholpolitiken, den ekonomiska tillgängligheten. Genom de finska alkoholskattesänkningarna försvagades

också den andra grundpelaren, den fysiska tillgängligheten. Spekulationerna om vilka följder förändringarna haft och kommer att ha har sedan dess varit många och brokiga, och det finns en stor efterfrågan på vetenskapliga uppgifter om konsekvenserna och på förklaringar till dem. Samtidigt har förändringens komplexitet (tillgängligheten ökade ungefär samtidigt på två olika sätt) och motstridiga resultat av olika undersökningar kombinerat med delvis oväntad statistik gjort det omöjligt att tillsvidare dra några säkra slutledningar t.ex. om hur konsumtionsökningen har fördelats bland befolkningen och vilka skador den har lett till. En teori som framförts är att konsumtionsökningen främst har koncentrerats till storkonsumenterna (se t.ex. artikeln av Heli Mustonen et al. i det här numret). En del statistik förefaller att stöda den här hypotesen, men det är tvetydigt hur säkra slutsatser man kan dra av den här statistiken, eftersom den framför allt gäller skadeverkningar och alltså bara indirekt kan härledas till konsumtionen. A-klinikernas statistik har t.ex. ansetts stödja hypotesen, men också den här statistiken är, som framgår längre ner, förknippad med osäkerhet.

En annan teori som en del forskare har framfört och som kombinerats med den första hypotesen är att alkoholen redan innan skattesänkningen var så pass billig att konsumtionen för en stor del av befolkningen motsvarade efterfrågan. Man tänker sig då ett tak för hur hög konsumtionen kan bli utan att t.ex. arbets- och familjerelationerna skadas och menar att de "vanliga konsumenterna" kanske redan befinner sig nära det här taket eller av annan anledning inte vill öka sin alkoholkonsumtion. En skattesänkning skulle i så fall främst leda till att de sparar pengar eller köper drycker av högre kvalitet än tidigare. Men de som försvarar den här hypotesen måste svara på frågan varför det finska dryckesmönstret skulle vara statistiskt och inte skulle kunna förändras i en mer allmän europeisk riktning. I en undersökning av forskarna Salme Ahlström och Leena Metso som jämförde europeiska ungdomars dryckesvanor var det en försvinnande liten andel